

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Kateřina Folterová

DÁVKY STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY NEZÁVISLÉ NA PŘÍJMU

Bakalářská práce

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Dávky státní sociální podpory nezávislé na příjmu vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olšovci dne 31. března 2012

.....
Kateřina Folterová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, JUDr. Gabriele Halířové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při konzultacích mé práce.

Obsah:

Úvod	5
1. Pojmové vymezení	7
1.1. Státní sociální podpora – pojmové vymezení, pojmové znaky	7
1.2. Základní pojmy dle zákona o státní sociální podpoře	9
1.2.1. Nezaopatřenost dítěte	9
1.2.2. Soustavná příprava na budoucí povolání	10
1.2.3. Oprávněná osoba	10
1.2.4. Životní minimum	11
1.2.5. Výdělečná činnost	12
1.2.6. Rodina, rodina pro účely rodičovského příspěvku	13
1.3. Dávky státní sociální podpory	13
1.4. Dávky netestované	14
1.4.1. charakteristika, znaky	14
1.4.2. zaopatřovací příspěvek a porodné	14
2. Dávky pěstounské péče	16
2.1. Obecná charakteristika	16
2.2. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	17
2.2.1. Charakteristika	17
2.2.2. Podmínky nároku na dávku	17
2.3. Odměna pěstouna	19
2.3.1. Charakteristika	19
2.3.2. Podmínky nároku na dávku	19
2.4. Příspěvek při převzetí dítěte	20
2.4.1. Charakteristika	20
2.4.2. Podmínky nároku na dávku	21
2.5. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	22
2.5.1. Charakteristika	22
2.5.2. Podmínky nároku na dávku	22
3. Rodičovský příspěvek	24
3.1. Charakteristika dávky	24
3.2. Podmínky nároku na dávku	25
3.2.1. Současný stav	26
3.2.2. Do 31. 12. 2011	29
3.2.3. Přejícná ustanovení	32
4. Pohřebné	33
4.1. Charakteristika dávky	33
4.2. Podmínky nároku na dávku	33
5. Dávky a jejich výplata, nárok	34
Závěr	36
Seznam použitých zdrojů	38
Shrnutí (abstrakt)	40
Klíčová slova	41

Úvod

V bakalářské práci Dávky státní sociální podpory – nezávislé na příjmu se budu zabývat analýzou II. pilíře sociálního zabezpečení, státní sociální podporou, jejími zásadami a znaky, ale především účelností netestovaných dávek tohoto pilíře, které nově vyplácí krajské pobočky Úřadu práce, dávkami pěstounské péče, rodičovským příspěvkem, pohřebním, jejich znaky a právní úpravou, charakteristikou a podmínkami nároku v umožněném rozsahu práce.

Netestované dávky jsou zajímavé svou účelností, která nespočívá jen ve smyslu pomoci lidem s nižšími příjmy, ale napomáhá rodinám, které do své péče přebraly děti nevlastní, dávají jim možnost lepší socializace a splňují povinnost, kterou by jinak měl stát. Dále přispívají rodinám s malými dětmi a zlepšují tak jejich příjmovou situaci a v neposlední řadě v situacích nepříjemných, jako je úmrtí nezaopatřeného dítěte nebo úmrtí v rodině tohoto dítěte.

Dávky státní sociální podpory prošly v posledních letech v České republice řadou novel, z netestovaných pak především rodičovský příspěvek, který se od svého základu změnil k 1. lednu 2012, sociální reformou, inicializovanou Ministerstvem práce a sociálních věcí. Vzhledem k tomu, že dochází v této oblasti k častým změnám, je třeba ji pravidelně aktualizovat. Pokusím se tedy o aktuální ucelení netestovaných dávek po uskutečnění sociální reformy k 1. lednu 2012, oprávněných osob k nim a účel, pro který stát tyto dávky poskytuje. K tomuto tématu existuje velké množství knih, ovšem většina se zabývá státní sociální podporou v době jejího vzniku, tedy po roce 1995, kde již podmínky nároku na dávky nejsou zcela přesné a aktuální. Nejzásadnějšími zdroji literatury, ačkoliv všechny zaměřené stejným směrem, pro mě budou Státní sociální podpora, s komentářem a příklady k 1. 6. 2010, Břeská, Burdová, Vránová, Státní sociální podpora, Břeská a kolektiv, dále Slovník státní sociální podpory, Nevrtal, Bárta a v neposlední řadě Státní sociální podpora, Krebs, Průša, zaktualizované dle zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů.

Na začátku práce se budu zabývat pojmovým vymezením, souvisejícím s danou problematikou. Pojmy vysvětlím především v souvislosti s dávkami státní sociální podpory, při nichž se nepřihlíží k příjmům. V jednotlivých kapitolách se poté budu věnovat dávkám státní sociální podpory, konkrétně příspěvkem na úhradu potřeb dítěte, odměnou pěstouna, příspěvkem při převzetí dítěte, na zakoupení motorového vozidla a podmínkami, které jsou potřeba splnit, aby osobě vznikl nárok. V další kapitole nastíním rodičovský příspěvek před a po sociální reformě, práva a povinnosti, případně výhody a nevýhody rodičů nastupujících na

rodičovskou dovolenou za účinnosti nové právní úpravy. Posledním příspěvkem je pohřebné, o kterém se zmíním v poslední kapitole věnované jednotlivým dávkám. Práci zakončím upřesněním podmínek nároku na dávky, nároku na výplaty dávek a jejich vznik a zánik.

Cílem práce je charakterizovat dávky nezávislé na příjmu, vymežit jejich účel a vytyčit podmínky nároku na tyto dávky k právnímu stavu účinnému ke dni 1. ledna 2012.

1. Pojmové vymezení

1.1. Státní sociální podpora – pojmové vymezení, pojmové znaky

Státní sociální podpora je vedle sociálního pojištění a sociální pomoci jedním ze tří pilířů sociálního zabezpečení České republiky. Stojí uprostřed mezi pilířem sociálního pojištění, kde se občan na budoucí sociální události může pojistit, a pilířem sociální pomoci, která řeší pomoc až při krajní situaci, kterou je hmotná nouze, kdy občan nemůže svou tíživou sociální situaci zvládnout sám, ani s pomocí rodiny. *Státní sociální podpora (též nazývaná v obecné teorii sociálním zaopatřením) se vztahuje na sociální situace, které jsou obecně společností akceptovány a považovány za potřebné k řešení. Jedinec nebo sociální skupina k tomu, aby čerpali plnění z této oblasti, nemusejí v předstihu být účastni nějakého pojistného systému ani předem odkládat část finančních prostředků k zajištění budoucích potřeb. Tato systémová součást nastupuje, jakmile nastane ona předvídaná sociální událost, která je v zájmu společnosti. Obvykle je tato oblast zaměřena na podporu dětí a rodin, sociální prevenci apod. Financována je ze státního rozpočtu a je založena na nejširší sociální solidaritě.*¹

Státní sociální podpora je systém dávek, poskytovaných státem pro zajištění určité finanční podpory občana v tíživé sociální události. Jejím smyslem není nahradit hmotnou újmu, ale přispět, a to především nezaopatřeným dětem a rodinám s nezaopatřenými dětmi. Celý systém je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o státní sociální podpoře“). Dnem 1. října 1995 nabyla účinnosti ustanovení tohoto zákona týkající se především dávek netestovaných, neboli poskytovaných bez ohledu na výši příjmů, vyplácených za předpokladu splnění pouze obecných podmínek pro jejich výplatu. Dávky testované, poskytované na základě výše příjmů v rodině a zbylá ustanovení nabyla účinnosti 1. ledna následujícího roku.²

Jedním z pojmových znaků státní sociální podpory je **povinné státní zabezpečení**. Stát, který financuje tento systém, je povinen jej zabezpečit pro všechny, kteří splní podmínky stanovené pro jednotlivé dávky. **Osobní a věcný rozsah** je součástí zákonné úpravy. Osobní rozsah stanovuje okruh osob oprávněných, respektive příjemce dávek nebo jejich zákonné zástupce, kteří do systému nepřispívají. Věcný rozsah vymezuje sociální události, které jsou posuzovány, druhy dávek, jež se v systému poskytují a podmínky vzniku nároku na dávku a její výši.³

¹ Gregorová, Zdeňka., Galvas, Milan. *Sociální zabezpečení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 39

² Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 255

³ Gregorová, Zdeňka., Galvas, Milan. *Sociální zabezpečení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 40

System státní sociální podpory je systémem komplexním. Zákon o státní sociální podpoře upravuje tedy kompletně a úplně veškeré dávky státní sociální podpory, pojmy, které se této problematice dotýkají, ale hlavně podmínky nároku na dávku a na její výplatu. Samozřejmě, že se zde mimo zákon o státní sociální podpoře subsidiárně využívají i jiné právní předpisy, jako je například u správního řízení podle tohoto zákona správní řád. Státní sociální podpora je určena a nastavena především pro rodiny s nezaopatřenými dětmi.

Nárok na všechny dávky tohoto systému jsou podmíněny dítětem v rodině, ať už vlastním či osvojeným nebo dítětem v pěstounské péči, a ve většině případů jeho nezaopatřeností. Univerzalitou se rozumí uskutečňování přesunu a přerozdělení finančních prostředků ze státního rozpočtu k širší skupině obyvatel aniž by byl uplatněn princip participace, kdy se občan účastní a aktivně se podílí na tom, co ovlivňuje jeho život a přispívá do systému finančními prostředky. Stačí pouze splnění zákonem stanovených podmínek.

Jednotnost systému spočívá především ve stavbě dávek na stejném základě, který se odvíjí od životního minima a jeho násobků, případně se životní minimum zohledňuje při určování jejich výše. Ve všech případech se postupuje jednotně s ohledem na konkrétní dávku a konkrétní situaci v souladu se zásadou uniformity.

Na základě principu solidarity se uplatňuje solidarita mezi „nízko a vysoko“ postavenými rodinami. Jde o soudržnost mezi lidmi navzájem. Nikdo nemůže fungovat samostatně a všichni jsou na sobě závislí, ať už méně nebo více. Například zdravý, bezdětný občan s perspektivním zaměstnáním odvádí do státního rozpočtu finanční prostředky, ze kterých může čerpat například matka rodičovský příspěvek aniž by přispívala. Ta naopak zajistí zdravému bezdětnému občanu dítě, které bude pravděpodobně v budoucnu odvádět také finanční prostředky do státního rozpočtu, které mohou být použity na jeho starobní či jiný důchod.

Princip operativnosti zajišťuje flexibilní reakce státní sociální podpory na každou situaci nebo sociální událost a pomocí principu skladebnosti tak stanovit pro každou konkrétní rodinu rozdílnou skladbu jednotlivých dávek státní sociální podpory v dané situaci. Rodina může podle situace pobírat jak přídavek na dítě, tak rodičovský příspěvek, samozřejmě i dávky pěstounské péče. Lze tedy flexibilně stanovit pro jednotlivé rodiny i několik dávek současně.

Velká výhoda systému je valorizace částek životního minima⁴, od kterého se celý dávkový systém odvíjí, a měl by zajišťovat úměrnou výši dávek v minulosti a v současnosti, což je ovšem velice složité a pro státní rozpočet náročné.

Vyřizováním dávek na místní úrovni je splňován princip dostupnosti⁵, každý občan má přístup v místě jeho bydliště nebo v blízkém okolí ať už k podání žádosti nebo k informacím o nich, později také k jejich výplatě. Veškeré obvyklé záležitosti je možné vyřídit na kontaktních místech krajských poboček Úřadu práce České republiky.

Nevelkými požadavky na splnění podmínek pro přiznání dávek státní sociální podpory je splňována jeho nenáročnost a podmínky na jejich nárok splňuje obrovské množství občanů.

1.2. Základní pojmy dle zákona o státní sociální podpoře

1.2.1. Nezaopatřenost dítěte

Nezaopatřené dítě je základní pojem pro státní sociální podporu a vyskytuje se ve všech jejich netestovaných dávkách. Vymezuje jej § 11 v souvislosti s § 12 - 16 zákona o státní sociální podpoře. Je za něj považováno dítě do skončení povinné školní docházky. Pokud se i poté dítě prezenčně připravuje na budoucí povolání na střední nebo vysoké škole v České republice nebo v cizině na škole, která je uznána Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, je taktéž považováno za nezaopatřené, nejdéle však do 26 let.

Nezaopatřeným dítětem se rozumí takové dítě, které je vzhledem ke své neschopnosti, ať už z důvodu povinnosti plnit povinnou školní docházku či přípravy na vykonávání budoucího povolání nebo vzhledem k jeho nízkému věku a zdravotnímu stavu, závislé na pomoci rodičů, pěstounů či v krajním případě státu. Nezaopatřené dítě přestává být nezaopatřeným pokud se denně a řádně nepřipravuje na budoucí povolání, což může být například již v 15. roku věku dítěte. Těm, kteří se o sebe nemůžou postarat sami s ohledem na jejich zdravotní stav jsou poskytovány dávky z jiných systémů, například invalidní důchod z důchodového pojištění. Pokud by tuto dávku pro invaliditu třetího stupně pobíralo dítě před 18. rokem věku, nepovažovalo by se za nezaopatřené bez ohledu na jeho nezletilost či plnění školní docházky. Nezaopatřenost se prokazuje potvrzením o studiu, které vydává příslušná škola nebo univerzita.

⁴ K valorizaci částek životního minima ovšem nedochází přímou úměrou ke zdražování potravin a cenám spotřebitelského zboží. V roce 1999 stál chléb průměrně 15 Kč, v roce 2012 stojí průměrně 30 Kč, což je jednou tolik. Životní minimum ovšem o 100 % nestouplo. V roce 1999 bylo životní minimum přibližně 2130 Kč na osobu, dnes, v roce 2012 je tato částka 3 410 Kč na jednotlivce.

⁵ Dostupnost byla zajišťována nejdříve okresními úřady, poté sociálními odbory a nyní kontaktními místy krajskými pobočkami Úřadu práce České republiky.

Za nezaopatřené děti jsou považovány ty, které ukončily povinnou školní docházku, jsou vedeny v evidenci úřadu práce, nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti a nemají více než 18 let.

1.2.2. Soustavná příprava na budoucí povolání

Za soustavnou přípravu na budoucí povolání se § 12 zákona o státní sociální podpoře stanovuje studium na středních a vysokých školách, vyjma studia dálkového, distančního, kombinovaného nebo večerního na středních školách. Dále není považováno za soustavnou přípravu na budoucí povolání, je-li dítě výdělečně činné nebo náleží-li mu podpora v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci nebo je-li studium konáno v době, kdy trvá služební poměr.⁶

Studiem na středních školách se myslí řádná a osobní účast na vybrané škole, po splnění podmínek k přijetí a dodržování nejen právních předpisů se studiem souvisejících. Do soustavné přípravy na budoucí povolání se započítává i doba školních prázdnin, které jsou mezi jednotlivými ročníky jeho studia. Nesmí ovšem za dobu těchto prázdnin vykonávat výdělečnou činnost. Studiem na vysoké škole, jako soustavnou přípravou na budoucí povolání, je prezenční forma studia s plněním podmínek, které z daného oboru a vysoké školy plynou. Rozdílem u středních škol je vymezení školních prázdnin. U vysokých škol se bere studium jako celek. Student střední a vysoké školy se prezenčně připravuje na výkon svého budoucího povolání a proto je zohledňován při svém studiu a jsou mu poskytovány výhody. Je to jedna z forem, kdy stát může podporovat studium a vytváří si takto budoucí vzdělanou generaci.

Za soustavou přípravu na budoucí povolání se taktéž považuje studium na středních a vysokých školách v cizině, je-li studium rovno studiu na školách stejného typu v České republice a také teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost pro osoby zdravotně postižené.⁷

1.2.3. Oprávněná osoba

Oprávněná osoba je občan, který má na dávku nárok a které je dávka určena. Podle § 3 zákona o státní sociální podpoře se oprávněnou osobou rozumí fyzická osoba, která splnila jednotlivé podmínky stanovené pro vznik nároku na dávku a je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu.

⁶ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

⁷ Tamtéž

V případě, že je osoba cizincem, může být oprávněnou osobou, má-li na území České republiky bydliště nebo je zde hlášena k pobytu, narodila se zde, je nezletilou anebo svěřena do péče nahrazující péči rodičů či dalších výjimek. Všechny tyto výjimky týkající se cizinců jsou řešeny podle zvláštního právního předpisu.

Tato osoba je oprávněná k podání žádosti o příslušnou dávku, poté, za splnění dalších podmínek, na její výplatu. Za nezletilé dítě ji podává zákonný zástupce případně opatrovník či ústav, ve kterém je dítě svěřeno. Nezletilé dítě starší 16 let nemusí mít zástupce pouze v případě, jedná-li se o žádost o porodné nebo rodičovský příspěvek.⁸

Oprávněné osoby u jednotlivých netestovaných dávek státní sociální podpory, pokud splní další podmínky stanovené jednotlivými druhy dávek pro účely bakalářské práce:

- Dávky pěstounské péče:
 - o Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – nezletilé dítě svěřené do pěstounské péče, zletilé nezaopatřené dítě, pokud nadále trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby se svým bývalým pěstounem.
 - o Odměna pěstouna – pěstoun, kterému bylo svěřeno dítě do pěstounské péče, a to až do zletilosti dítěte a dále pokud je dítě zletilé, nezaopatřené a nadále trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby se svým bývalým pěstounem.
 - o Příspěvek při převzetí dítěte – pěstoun, který převzal dítě do pěstounské péče.
 - o Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – pěstoun, který má v pěstounské péči alespoň čtyři děti, pokud zakoupil osobní motorové vozidlo nebo zajistil nezbytnou opravu osobního motorového vozidla.⁹
- Rodičovský příspěvek – rodič, který řádně, celodenně, osobně a po celý kalendářní měsíc pečuje alespoň o jedno dítě do čtyř let věku.¹⁰
- Pohřebné – osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo jeho rodiči.

1.2.4. Životní minimum

Životní minimum se pro účely státní sociální podpory vysvětluje jako souhrn částek stanovených k zajištění potřebné výživy a dalších základních osobních potřeb. Je to minimální

⁸ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 16

⁹ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu, rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné, pohřebné*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 17

¹⁰ Tamtéž.

společensky uznaná hranice výdajů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb jednotlivců. Jde o částku, která je nezbytná pro životní potřeby jedince a rodiny. Tato částka je, vzhledem k růstu cen potravin, spotřebního zboží, k daním a jiným různým faktorům, pohyblivá. Proto by také mělo docházet k pravidelné valorizaci částek životního minima. Ceny ovšem stoupají rychleji než jejich zvyšování (viz. 1.1.).

Celý systém státní sociální podpory je odvozen od částek životního minima, které jsou stanoveny zákonem o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.

Částky životního minima k 1. lednu 2012:

jednotlivé osoby	V Kč za měsíc
pro jednotlivce	3 410
pro první osobu v domácnosti	3 140
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
pro nezaopatřené dítě ve věku	
do 6 let	1 740
6 – 15 let	2 140
15 – 26 let (nezaopatřené)	2 450

1.2.5. Výdělečná činnost

Výdělečná činnost se zkoumá především u dávek testovaných, ale i u odměny pěstouna, jako dávky netestované, je tedy namístě tento pojem vymezit.

Výdělečná činnost, upravená v § 10 zákona o státní sociální podpoře, ovlivňuje některé dávky státní sociální podpory a proto ji tento zákon vymezuje jako činnost občana v České republice, která zakládá účast na nemocenském pojištění, například jde o činnost vykonávanou na základě pracovního poměru, která je asi nejobvyklejší. Dále může jít o činnost osoby samostatně výdělečně činné anebo o činnost, kterou osoba vykonává v zahraničí za účelem dosažení příjmů.¹¹

Za výdělečnou činnost se nepovažuje příjem nezaopatřeného dítěte ze závislé činnosti za měsíce červenec a srpen, tedy v období prázdnin.

¹¹ Nevrtal, Jindřich, Bárta, Milan. *Slovník státní sociální podpory*. 1. vydání. Brno: CERM, 2000, s. 7-8

1.2.6. Rodina, rodina pro účely rodičovského příspěvku

Rodinou se pro účely státní sociální podpory rozumí soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti, tedy oprávněné osoby a společně s ní posuzované osoby, což jsou nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí nebo osoby, jimž bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů, manžel, partner a rodiče rodičů, pokud spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Rodinu vymezuje § 7 zákona o státní sociální podpoře.

Pro účely rodičovského příspěvku se při vymezení pojmu rodiny vychází taktéž z § 7 zákona o státní sociální podpoře, kdy je rodina pro účely rodičovského příspěvku definována shodně, jako je definována pro účely přídatku na dítě. Za rodinu se v těchto případech považují rodiče a jejich děti, přičemž za rodiče se nepovažují jen rodiče vlastní, ale i další osoby, které se za rodiče podle uvedeného ustanovení považují (osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, partner rodičů nebo takové osoby, druh (družka) rodič apod.).¹²

1.3. Dávky státní sociální podpory

Státní sociální podpora je soubor dávek poskytovaných občanům. Jsou státní, což znamená, že jsou financovány ze státního rozpočtu, dále jsou obligatorní, tedy má na ně nárok každý, kdo splní stanovené podmínky pro konkrétní dávku, a jsou peněžité, tedy vyplácené v podobě stanovené peněžní částky.

Dávky státní sociální podpory lze dělit několika způsoby. Nejobvyklejším je dělení na dávky testované (nepravé) a netestované (pravé). U dávek testovaných se zkoumá příjem rodiny a tvoří tedy výjimku ze skutečnosti, že na dávky mají nárok všichni, kteří splní podmínky nároku. Tyto se dále dělí podle rozhodného období pro přiznání dávky. Buďto podle kalendářního čtvrtletí nebo celého roku. U dávek netestovaných se příjem nezkoumá, i když rodičovský příspěvek je zvláštní druh dávky, která se řadí do netestovaných a přitom se příjem zkoumá, ale nerozhoduje o samotném nároku na dávku.

Dalším dělením dávek je na opakované a jednorázové. Jak z názvu vyplývá, opakované dávky jsou vypláceny opakovaně v pravidelném intervalu (přídatek na dítě) a jednorázové pouze jednou (pohřebné).

Posledním dělením může být dělení dle sociálních skutečností, ve kterých pro každou dávku stanovíme určitou sociální událost nebo skutečnost, která je pro přiznání nároku důležitá.

¹² Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 135

1.4. Dávky netestované

1.4.1. Charakteristika, znaky

Dávky netestované jsou jednou z forem státní sociální podpory v České republice společně s dávkami testovanými. Na rozdíl od dávek testovaných, které jsou poskytovány na základě příjmové situace v rodině, dávky netestované jsou poskytovány pouze za splnění obecných předpokladů pro nárok na dávku. Vymezuje je § 30 – 43b (Rodičovský příspěvek a Dávky pěstounské péče) a § 47 – 48 (pohřebné) zákona o státní sociální podpoře¹³.

1.4.2. Zaopatřovací příspěvek a porodné

Zaopatřovací příspěvek a porodné jsou dávky, které patřily do netestovaných dávek. Zatím jsou jedinými dávkami, které byly za dobu existence státní sociální podpory mezi dávkami netestovanými zrušeny nebo přesunuty. Zaopatřovací příspěvek zanikl úplně, zatímco porodné muselo být v rámci změn, reforem a úsporných opatření zredukováno a převedeno do dávek testovaných v souvislosti se zjišťováním příjmů při posuzování nároku.

Zaopatřovací příspěvek byla dávka poskytována, nezávisle na příjmu, rodině vojáka, jak muže, tak ženy, v souvislosti s výkonem základní služby v Armádě České republiky či civilní služby konané místo vojenské služby. Upravovala ji hlava šestá zákona o státní sociální podpoře. Nyní jsou ustanovení zrušena.

Zaopatřovací příspěvek byl poskytován oprávněné osobě po dobu, kdy občan vykonával vojenskou základní nebo náhradní službu, anebo vojenské cvičení a rovněž v souvislosti s výkonem civilní služby konané místo základní vojenské služby nebo místo vojenského cvičení, a to za podmínky, že neměl v době služby nárok na náhradu mzdy, platu nebo jiného příjmu podle zvláštních předpisů. Uvedené náhrady náležely většinou za dobu prvních dvou týdnů této služby. Vzhledem k tomu, že zaopatřovací příspěvek náležel v plné měsíční výši, i když nárok na něj trval jen po část kalendářního měsíce, postačoval jeden den plnění podmínky nároku na zaopatřovací příspěvek v kalendářním měsíci a poskytovala se dávka v plné měsíční výši. Na překážku nároku však nebyla skutečnost, že voják pobíral např. služné^{14 15}.

Na tento příspěvek mělo nárok nezaopatřené dítě vojáka, případně i jeho manželka (manžel), pečující o dítě do čtyř let věku, respektive sedmi, byla-li manželka (manžel) invalidní či dítě zdravotně postižené.

¹³ § 44 – 46 je věnován porodnému, dávce, která je v současné době již testovaná.

¹⁴ Služné je peněžní náležitost poskytována vojákům v záloze povoláním na vojenské cvičení.

¹⁵ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek....* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 78.

Při zavedení dávek státní sociální podpory s účinností zákona o státní sociální podpoře bylo v prvních letech na zaopatřovací příspěvky vynaloženo 0,1 % z celkových nákladů¹⁶ na dávky státní sociální podpory a stal se tak nejméně významný z hlediska objemu vynaložených prostředků.

Vzhledem k tomu, že povinná vojenská služba byla od 1. ledna 2005 zrušena¹⁷, se příspěvek stal nepotřebný a novelou zákona o státní sociální podpoře s účinností od 1. dubna 2006 byl zrušen.¹⁸

Porodné je dávka, kterou se matce přispívá na jednorázově zvýšené náklady související s narozením dítěte.¹⁹ Je upraveno v hlavě osmé zákona o státní sociální podpoře.

Porodné nahradilo jednorázovou dávku – podpora při narození dítěte²⁰, která se poskytovala v souvislosti s narozením dítěte a s vyššími výdaji, které s touto sociální událostí souvisejí a dále dávku sociální péče poskytovanou obdobně při narození trojčet.

Do 31. prosince 2010 se při posuzování nároku nezkoumal příjem rodiny. Nárok měla každá žena, která porodila jedno či více dětí, respektive otec dítěte při úmrtí matky. Od tohoto data má nárok pouze žena, která porodí své první živé dítě a zároveň nepřekročí příjem její rodiny koeficient 2,40 násobku životního minima. Taktéž má nárok otec dítěte, jestliže žena zemřela a porodné zatím nebylo vyplaceno, nikoliv však její druh či manžel pokud není otcem dítěte. Z důvodu zkoumání příjmu je tedy tato dávka přesunuta do dávek testovaných.

Na porodné nemá matka nárok, jedná-li se o potrat, ale naopak dá-li souhlas k osvojení, porodné jí náleží. V případě potratu, kdy je žena pravděpodobně ve stresu a v těžké životní situaci se jí tedy finančními prostředky nepřispěje. Oproti tomu v situaci, kdy ve většině případů nezodpovědná matka své vlastní dítě poskytne k adopci a tudíž jí zvýšené náklady související s porodem vznikají pravděpodobně ve stejné výši jako matce, která o dítě přijde, je porodné poskytnuto.

Ačkoliv v 1. pololetí 2010²¹ bylo na tuto dávku vynaloženo po pohřebním a pěstounské péči nejméně prostředků ze všech dávek, muselo být porodné zredukováno. Nyní je tedy dávkou, která napomáhá rodinám s dítětem s nízkými příjmy a nepřímo vybízí rodiny, aby samy zhodnotily, zda jim jejich finanční situace dovoluje mít více než jedno dítě.

¹⁶ Dlouhý, Jiří. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v ČR*. 1. vydání. Praha: Sociopress, 1997, s. 84

¹⁷ Čímž stát pravděpodobně nepřímo přispěl k nedisciplinovanosti nastupující generace.

¹⁸ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Dlouhý, Jiří. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v ČR*. 1. vydání. Praha: Sociopress, 1997, s. 81

²⁰ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek....* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 87

²¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dávky státní sociální podpory [online]. IS Okstatis, 1. srpna 2010. Dostupné na <[http://www.brno.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D10039F447/\\$File/320210p106.pdf](http://www.brno.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D10039F447/$File/320210p106.pdf)>

2. Dávky pěstounské péče

2.1. Obecná charakteristika

Pěstounská péče jako náhradní rodinná péče se realizovala již od roku 1973, kdy se stát zavázal pomoci rodinám při výchově dětí, které přišly o své přirozené rodinné zázemí. Zákon o státní sociální podpoře převzal do dávkového systému dosavadní státní sociální dávky pěstounské péče a současně rozšířil okruh těchto dávek o další dvě dávky. Těmito nově pojatými dávkami stát přispívá na úhradu potřeb a nákladů, které vznikají se zajištěním výchovy dětí svěřených do pěstounské péče.²² Převedením dávek pěstounské péče do systému státní sociální podpory bylo zajištěno jednotné řízení o přiznání těchto dávek. Jejich výplatu zajišťovaly okresní úřady. Dnes jako ostatní dávky státní sociální podpory krajské pobočky Úřadu práce.

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné výchovy. Soud svěřuje dítě pěstounovi do péče na jeho žádost v případech, ve kterých se rodiče nemohou nebo nechtějí o dítě starat.

Dávkami pěstounské péče se přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, svěřené do pěstounské péče. Jsou upraveny v hlavě sedmé zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Náleží pěstounovi (pouze jednomu z manželů na základě dohody nebo rozhodnutí správního orgánu), případně nezletilému nezaopatřenému dítěti svěřenému do pěstounské péče.²³ Mimoto může náležet i poručníkovi, kterého ustanovil soud, a který o dítě osobně pečuje anebo osobě, u které probíhá soudní řízení o ustanovení poručníkem (tato však nesmí mít k danému dítěti vyživovací povinnost anebo osobě, která se pěstounem chce stát a z toho důvodu jí bylo dítě dočasně svěřené soudem do péče (předpěstounská péče). Stejně tak dávky pěstounské péče náleží dětem, o které poručník (toto označení nahradilo od 1. 7. 1998 termín „opatrovník“ po změně zákona o rodině) osobně pečuje, a dětem, o jejichž svěřeni do poručnické péče probíhá soudní řízení. Nárok u předpěstounské péče vzniká datem, které je uvedeno v rozhodnutí o předpěstounské péči.²⁴ Těmto může vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory, jako je rodičovský příspěvek či přídavek na dítě a jiné, jediná dávka, která nemohla být současně poskytnuta byl sociální příplatek²⁵, který na děti v pěstounské péči nenáležel a ani se k nim pro účely této dávky nepřihlíželo jako ke společně posuzovaným osobám.

²² Hejkal, Tomáš, Šváchová, Magdalena. *Průvodce státní sociální podporou: kompletní výklad dávek státní sociální podpory s uvedením příkladů a zákon o státní sociální podpoře*. 1. vydání. Praha: Kredo, 1995, s. 90

²³ Nevrtal, Jindřich, Bárta, Milan. *Slovník státní sociální podpory*. 1. vydání. Brno: CERM, 2000, s. 8 - 9

²⁴ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 149

²⁵ Sociální příplatek jako testovaná dávka poskytovaná rodinám s nízkými příjmy byl zrušen s účinností k 1. lednu 2012.

Dávky pěstounské péče členíme do dvou skupin, a to **opakované** – příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna, a dávky **jednorázové** – příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla, které zákon o státní sociální podpoře nově zavedl jako dávky nárokové²⁶. Ve své podstatě se tyto čtyři dávky za dobu své existence neměnily a jejich výše se nesnižovala. Stát takto pěstouni pomáhá v realizaci zabezpečení dětí, které by jinak byly umístěny v dětských domovech nebo obdobných ústavech. Jako celek jsou přes stoupající počet příjemců v současnosti jedny z nejméně nákladných dávek pro stát.

2.2. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

2.2.1. Charakteristika

Jedná se o dávku opakovanou, tedy vyplácenou opakovaně každý měsíc, upravenou § 37 – 39 zákona o státní sociální podpoře. Dávka byla převzata do státní sociální podpory ze zákona o pěstounské péči bez zásadních změn v podmínkách nároku. *Tato dávka má pomoci krýt náklady na potřeby dítěte svěřeného do péče jiného občana v případech, kdy se vlastní rodiče o dítě nemohou nebo nechtějí starat.*²⁷

Příspěvek se má podílet na zajištění životních potřeb dítěte, nezbytných pro jeho existenci. Měly by se z něj uhrazovat náklady na výživu, ošacení a další obdobné potřeby dítěte²⁸, k čemuž je určen. Poskytování tohoto příspěvku má zajistit, aby se dítěti dostalo potřebného finančního zabezpečení a pomoci tak pěstounům při péči o nevlastní dítě. Vykonávají tak státu určitou službu a touto dávkou jim stát přispívá na zakoupení školních potřeb, na jeho výživu a další pro jeho život nezbytné a neodmyslitelné věci a služby.

Rodiny s dětmi v pěstounské péči neměly nárok na sociální příplatek (od 1. ledna 2012 je sociální příplatek zrušen), protože příspěvek na úhradu potřeb dítěte jej v této situaci nahrazuje.²⁹ Výše příspěvku byla společensky dohodnutá jako minimální částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb dítěte podle zákona o životním a existenčním minimu.

2.2.2. Podmínky nároku na dávku

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je jediná dávka pěstounské péče, na kterou má nárok nezletilé dítě, svěřené do pěstounské péče. Při nezaopatřenosti i po dosažení zletilosti a

²⁶ U nenárokových dávek je na správním orgánu a jeho uvážení, jestli dávku poskytne. U nárokových dávek je potřeba splnění veškerých podmínek stanovených zákonem pro nárok na dávku a nárok na výplatu dávky.

²⁷ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek....* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 82

²⁸ Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. vydání. Ostrava: Sagit, 1996, s. 97 a 100

²⁹ Kepková, Michaela. *Státní sociální podpora: (vznik a vývoj systému)*. Praha: Sociopress, 1997, s. 149

zároveň zániku pěstounské péče³⁰, nejdéle však do dosažení 26 let, pokud trvale žije a uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, u které bylo do dosažení zletilosti v pěstounské péči.³¹ Finančním zabezpečením dítěte po dovršení zletilosti se uplatňuje zájem, aby i poté zůstalo se svým dosavadním pěstounem.³² Podmínka společného soužití i po dovršení zletilosti je tedy velice důležitá pro správnou funkci pěstounské rodiny a této dávky, a musí být splněna.

Do dosažení zletilosti je pro účelnost dávka vyplácena pěstounovi jako příjemci, poté zletilému dítěti.

*Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče nahrazující péči rodičů nebo v péči poručníka.*³³

Pokud dítě pobírá důchod z důchodového pojištění, vyplácí se mu příspěvek pouze, je-li vyšší a pouze rozdíl mezi nimi, protože i důchod slouží k uhrazování nejdůležitějších potřeb³⁴ a mají tedy stejný účel. Stejně je to u výživného, které stanoví soud. Výživné náleží státu a dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, je-li výživné vyšší, náleží mu ještě rozdíl mezi těmito částkami.³⁵

*V případě, že je dítě umístěno v ústavu, který mu poskytuje stravování, ubytování i ošacení, příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží.*³⁶

Výše příspěvku je od 1. ledna 2007 rovna částce životního minima konkrétního dítěte násobenou koeficientem 1,4, respektive 2,3 je-li dítě nezaopatřené. Při výpočtu výše příspěvku nezáleží, zda je dítě zletilé či nikoliv. Tato částka se dále úměrně zvyšuje s ohledem na zdravotní stav dítěte, respektive na jeho postižení.³⁷ Před tímto byl koeficient pouze o několik desetin nižší a do konce roku 1997 byl příspěvek roven pouze částce životního minima s tím, že koeficient byl pouze u dětí dlouhodobě nemocných, postižených a soustavně se připravujících na budoucí povolání na střední nebo vysoké škole.

³⁰ Pěstounská péče trvá pouze do zletilosti dítěte.

³¹ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek...* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 82

³² Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. vydání. Ostrava: Sagit, 1996, s. 99

³³ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů, § 37 (4)

³⁴ Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. vydání. Ostrava: Sagit, 1996, s. 100

³⁵ Kepková, Michaela. *Státní sociální podpora: (vznik a vývoj systému)*. Praha: Sociopress, 1997, s. 85 – 86

³⁶ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 141

³⁷ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

Například pěstoun, který má v pěstounské péči nezaopatřené pětileté dítě, má nárok na příspěvek ve výši 2,3 násobku životního minima na dítě do 6 let (1740 Kč). Celková částka příspěvku je tedy 4002 Kč.

2.3. Odměna pěstouna

2.3.1. Charakteristika

Další opakovanou dávkou je odměna pěstouna, kterou upravuje § 40 zákona o státní sociální podpoře. Slouží jako určité společenské ohodnocení a podpora osoby pečující o cizí dítě v pěstounské péči.³⁸ Stát si takového chování cení a je jeho cílem, aby se děti z ústavní péče dostávaly do rodin, které o ně chtějí a jsou schopné pečovat. Ústavní výchova není pro děti výchovou ideální. Nevytváří rodinné prostředí a v mnohých případech se děti z ústavů dostanou do problémů se zákonem a nejsou sociálně přizpůsobivé po dosažení zletilosti, kdy musí ústav opustit. Vychovatelé v zařízeních nemohou rodinu nahradit a ve velkém počtu dětí je nemožné připravit každé z dětí na budoucí život. Proto stát pěstounskou péči podporuje a pěstouny odměňuje za jejich činnost. Pěstoun prakticky odlehčuje státu při péči o nezaopatřené děti.

2.3.2. Podmínky nároku na dávku

Nárok na dávku odměna pěstouna má osoba, které bylo svěřeno do pěstounské péče nezletilé dítě, popřípadě s ním žije zletilé nezaopatřené dítě, které má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nebo které na tuto dávku nárok nemá, protože pobírá stejný nebo vyšší důchod z důchodového pojištění.³⁹

Nárok má i prarodič dítěte, kterému bylo dítě svěřeno do pěstounské péče. Do konce roku 1997 bylo podmínkou zdravotní postižení dítěte nebo se posuzovala finanční či zdravotní způsobilost pěstouna – prarodiče, aby mu příspěvek byl přiznán. Stát nechtěl přispívat na tehdejší vyživovací povinnost prarodiče, což se nyní změnilo.

Vykonává-li pěstoun pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče a je mu proto poskytována odměna za výkon pěstounské péče podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, odměna pěstouna mu nenáleží.⁴⁰ Je mu poskytována odměna pěstouna za výkon

³⁸ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek....* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 83

³⁹ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ Tamtéž

pěstounské péče a za práce spojené s péčí o svěřené děti v zařízeních podle § 45 zmíněného zákona, která se posuzuje pro účely zvláštních právních předpisů⁴¹ jako plat.⁴²

*V případě, že je dítě umístěno v ústavu, který dítěti poskytuje stravování, ubytování a ošacení, nebo je v péči jiné osoby, již bylo svěřeno rozhodnutím příslušného orgánu, se k těmto dětem nepřihlíží při stanovení odměny pěstouna ve zvláštních případech a nenáleží odměna pěstouna za péči o tyto děti.*⁴³

Výše odměny činí součin částky životního minima na jednotlivce a koeficientu 1,0⁴⁴ a počtu dětí svěřených do pěstounské péče, nikoliv dětí vlastních.⁴⁵ Například pěstoun, který má v péči 2 děti, má nárok na částku životního minima na jednotlivce (3410 Kč), násobenou dvěma dětmi. Výsledná částka odměny je tedy 6820 Kč.

Pokud pěstoun po celý kalendářní měsíc není výdělečně činný, je v dočasné pracovní neschopnosti nebo v nařízené karanténě (nejdéle však jeden kalendářní měsíc) a stará se alespoň o 3 děti svěřené mu do pěstounské péče nebo alespoň jedno dítě svěřené mu do této péče zdravotně postižené, náleží mu odměna ve zvláštních případech (s účinností od 1. června 2005) ve výši součinu koeficientu 5,5 a životního minima. Za každé další svěřené zdravotně postižené dítě se koeficient zvyšuje.⁴⁶ Vylučuje se souběh odměny pěstouna ve zvláštních případech a jeho výdělečná činnost. Nevylučuje se ovšem souběh této odměny a rodičovského příspěvku, případně peněžité pomoci v mateřství. *Výjimkou je souběh peněžité pomoci v mateřství, která by byla vypočítávána z dříve přiznané odměny pěstouna ve zvláštních případech, s touto odměnou. V tomto případě bude dále pobírána odměna pěstouna ve zvláštních případech a k ní rodičovský příspěvek.*⁴⁷

2.4. Příspěvek při převzetí dítěte

2.4.1. Charakteristika

Příspěvek při převzetí dítěte je jednorázová nároková dávka. Zákonem o státní sociální podpoře, konkrétně § 41, byl převeden příspěvek při převzetí dítěte ze sociální péče jako obě jednorázové dávky pěstounské péče, kde se vyplácely fakultativně okresními úřady podle § 26 vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o

⁴¹ Například podle zákona o daních z příjmů.

⁴² Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 146

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Koeficient 1,0 je naprosto zbytečný, protože výsledná částka je samotné životní minimum.

⁴⁵ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 145

působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení. Sociální péče je dnes zaměřena na pomoc osobám s těžkým zdravotním postižením jako součást sociální pomoci, tedy posledního záchranného bodu, kterého mohou občané v rámci sociálního zabezpečení využít při nepříznivé sociální situaci.

Účelem je přispět pěstounům na potřeby dítěte, které přichází do rodiny a pomoci jim s vyrovnáním zvýšených nákladů s tím spojené. Tyto děti jsou ve většině případů z ústavní péče anebo z rodin, které nejsou schopny se o dítě starat a zajistit jim dostačující péči a je potřeba jim pořídit osobní věci⁴⁸, které při odchodu z ústavní péče nebo z rodiny nedostanou nebo dostanou v základní, nedostačující míře. Děti přicházející do rodin potřebují často zvýšenou pozornost, ať už po psychické stránce nebo po stránce materiální. Je potřeba jim zajistit osobní věci, počínaje hygienickými potřebami, přes pomůcky potřebné ke vzdělání (například školní tašku), vlastní postel, psací stůl, až po ošacení. Příspěvkem stát opět podporuje pěstounskou péči a dává pěstounům jistotu peněžních prostředků při počátečních výdajích. Příchod nevlastního dítěte do rodiny není jednoduchý a alespoň finančními prostředky stát napomůže ke zjednodušení už tak složité situace.

2.4.2. Podmínky nároku na dávku

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte vzniká pěstounovi v den převzetí dítěte do náhradní rodinné péče na základě nabytí právní moci konkrétního soudního rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče. Na tento příspěvek je nárok pouze jednou, jedná-li se o stejné dítě. Do konce září 1997 chyběla v právní úpravě věta „Pokud jde o stejné dítě, náleží jen jednou“. Znamenalo to tedy například, že jednalo-li se o totéž dítě, příspěvek mohl připadnout jak pěstounovi, tak případně dalšímu pěstounovi, pokud jich dítě mělo několik v řadě. Touto větou je příspěvek na péči garantován pouze jednou a to pěstounovi, který si o dávku požádal jako první. Do března roku 2006 na něj měl nárok i poručník před rozhodnutím soudu, tedy zažádal-li si poručník o tuto dávku před rozhodnutím soudu, náležela mu, ovšem nastávajícímu pěstounovi již nikoliv.

Výše příspěvku byla do konce roku 2007 stanovena násobkem koeficientu a životního minima. Nyní je zákonem stanovena pevná částka podle věku dítěte. Násobek životního minima byl optimálnější, vzhledem k jeho valorizaci. Pevná částka může způsobit ztrátu hodnoty této dávky a tím i slabší pomoc v této oblasti a ztráty jistoty pěstouna při rozhodnutí

⁴⁸ Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. vydání. Ostrava: Sagit, 1996, s. 102

o převzetí dítěte do péče. Je otázkou, zda se tyto pevné částky taktéž budou měnit úměrně inflaci a valorizaci.

Věk dítěte	částka
do 6 let	8 000 Kč
od 6 do 15 let	9 000 Kč
od 15 do 18 let	10 000 Kč

zdroj: vlastní

2.5. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

2.5.1. Charakteristika

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla je poskytován v rámci usnadnění a zajištění kvalitní péče. Je určen pro pěstouna k zakoupení motorového vozidla nebo k jeho prokázané nezbytné opravě. Toto vozidlo musí být používáno především pro účely dětí, což je pravidelně kontrolováno a sledováno.⁴⁹

Je to jednorázový příspěvek státu, vymezený § 42 zákona o státní sociální podpoře, který je také určitým ohodnocením a motivací pěstounů a pomáhá jim zvládnout situaci.

Právní úprava tohoto příspěvku byla za dobu své existence změněna pouze jednou, v roce 1998, kdy byla pouze zpřesněna formulace dětí, které musí mít pěstoun v péči, aby mu byl příspěvek přiznán.

2.5.2. Podmínky nároku na dávku

Nárok na příspěvek má pěstoun v případě, má-li v pěstounské péči svěřeny nejméně čtyři děti v den poskytnutí příspěvku. Za dítě, o které pěstoun pečuje, se považuje také zletilé nezaopatřené dítě, které má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nebo jej nemá pouze z důvodu pobírání dávky z důchodového systému stejně vysoké nebo vyšší než příspěvek na úhradu potřeb dítěte.⁵⁰ Po poskytnutí příspěvku stačí, aby měl v pěstounské péči alespoň jedno dítě.

Další podmínkou je doložení zakoupení nebo nezbytné opravy motorového vozidla. Příspěvek může být poskytnut i před zakoupením vozidla, ale následně musí pěstoun doložit,

⁴⁹ Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. vydání. Ostrava: Sagit, 1996, s. 103

⁵⁰ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 147

že vozidlo skutečně zakoupil, respektive opravil, a za jakou cenu, jinak je povinen příspěvek vrátit.

Po dobu pěti let od zakoupení vozidla nebo provedení opravy je kontrolováno, zda je vozidlo stále účelově užíváno. Pokud by tomu tak nebylo a pěstoun by vozidlo prodal, daroval, začal používat pro výdělečnou činnost nebo přestal vykonávat pěstounskou péči, nikoliv ze zdravotních důvodů⁵¹, musí vrátit poměrnou část příspěvku.

Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo opravy, nejvíce však 100 000 Kč⁵². Zohledňují se i příspěvky na zakoupení motorového vozidla poskytovány deset let nazpět. Celková výše těchto příspěvků nesmí přesáhnout 200 000 Kč.

Má-li pěstoun v péči dítě těžce zdravotně postižené, může získat příspěvek na zakoupení motorového vozidla ze systému dávek sociální péče (konkrétně § 35 vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení), které jsou přímo zaměřeny na pomoc občanům se zdravotním postižením a jsou součástí sociální pomoci. Tento příspěvek se do výše uvedeného limitu nezapočítává. U tohoto se přihlíží, zda pěstoun nepobírá, či by nemohl pobírat příspěvek ze systému státní sociální podpory, která má před sociální pomocí přednost při přiznávání dávek.⁵³

⁵¹ Hejkal, Tomáš, Šváchová, Magdalena. *Průvodce státní sociální podporou: kompletní výklad dávek státní sociální podpory s uvedením příkladů a zákon o státní sociální podpoře*. 1. vydání. Praha: Kredo, 1995, s. 94

⁵² Tato částka se nikdy nezměnila, je to pravděpodobně způsobeno podobnou pořizovací cenou motorového vozidla v dnešní době a v roce 1995.

⁵³ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 148

3. Rodičovský příspěvek

3.1. Charakteristika dávky

Rodičovský příspěvek je dávka, u které se nezkoumá příjem rodiny a je vymezena v § 30 – 32 zákona o státní sociální podpoře. Přispívá k úhradě nákladů základních životních potřeb rodiče, který nemůže být výdělečně činný nebo je na své výdělečné činnosti omezen z důvodu péče o malé dítě.

Podle právních předpisů před nabytím účinnosti zákona o státní sociální podpoře existoval také rodičovský příspěvek, který v roce 1990 nahradil dosavadní mateřský příspěvek. Mateřský příspěvek byl vyplácen matkám do jednoho roku věku dítěte, které pečovaly o jedno dítě nebo do dvou let věku nejmladšího dítěte, pokud pečovala o děti dvě. Narodilo-li se dítě před 1. lednem 1988, byl příspěvek vyplácen do tří let věku dítěte. Rodičovský příspěvek od roku 1990 byl poskytován taktéž do tří let věku. Rodiny s jedním dítětem nebo s dětmi narozenými více let po sobě již nebyly tak znevýhodněné. V právní úpravě od roku 1995 je především zpřesněna úprava omezené výdělečné činnosti rodiče⁵⁴, která se stala benevolentnější novelou účinnou od 1. října 2001, kterou se současně zvýšily jednotlivé částky životního minima, od kterého se všechny dávky státní sociální podpory odvíjí ať už přímo nebo nepřímo. Výdělečná činnost rodiče se úplně přestala zkoumat k 1. lednu 2004, rodič může tedy zlepšovat finanční situaci rodiny touto cestou, pokud zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou. Od roku 2007 došlo více než k dvojnásobnému nárůstu částky rodičovského příspěvku.⁵⁵

Již od prvních let vyplácení rodičovského příspěvku ze státní sociální podpory je nejnákladnější dávkou celého systému a náklady na ni stále rostou na rozdíl od jiných dávek.

Zaměstnavatel je povinen poskytnout rodičovskou dovolenou zaměstnanci a zaměstnankyni, pokud o to požádají, a to až do tří let věku dítěte. Existuje možnost, aby matka byla na mateřské dovolené a otec současně na rodičovské dovolené (podle zákoníku práce), kdy matka by pobírala peněžitou pomoc v mateřství a otec rodičovský příspěvek souběžně. Toto je ale v rozporu se zásadami státní sociální podpory. V rodině musí mít přednost poskytování dávek z nemocenského pojištění před dávkami státní sociální podpory jedná-li se o stejný důvod, proto zákon o státní sociální podpoře říká, že rodičovský příspěvek nenáleží, pokud má jeden z rodičů nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské

⁵⁴ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek...* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 72

⁵⁵ Halířová, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty, *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16., č. 11, s. 394.

poskytované v souvislosti s porodem. Může náležet pouze v případě, že peněžitá pomoc v mateřství je menší, a to jen ve výši rozdílu těchto dvou částek. Tímto je nemocenské pojištění upřednostňováno před státní sociální podporou, což je logické vzhledem k povinnému účastenství na tomto pojištění a přispívání do státní pokladny.⁵⁶

3.2. Podmínky nároku na dávku

Na rodičovský příspěvek má nárok rodič (matka nebo otec dítěte nebo osoba, která převzala dítě do trvalé péče, která nahrazuje jejich péči⁵⁷), který řádně, celodenně, osobně a po celý kalendářní měsíc pečuje o nejmladší dítě v rodině. Jde o takovou péči, která zajišťuje dostatečný psychický a fyzický vývoj toho konkrétního dítěte.⁵⁸ Pečuje-li rodič o více dětí současně, z nichž například dvě teoreticky mohou zakládat nárok na tento příspěvek, může jej uplatnit pouze na jedno, a to na dítě nejmladší. Nelze pobírat dva rodičovské příspěvky současně. Dávka poskytuje finanční zabezpečení rodině s dětmi a předpokládá se, že pouze jedna dávka ve své výši pokryje jejich základní potřeby. Vyšší příjem nelze získat dvěma příspěvky. Rodina se musí pro vyšší příjmy zaopatřit jinak, vlastním přičiněním.

*Rodičovský příspěvek je jedinou dávkou státní sociální podpory, která se rozpočítává na deniny v případě, že náleží po část kalendářního měsíce. Jedna denina odpovídá jedné třicetině měsíční částky rodičovského příspěvku bez ohledu na skutečnost, kolik dní má měsíc (je to z důvodu zjednodušení výpočtu), v němž se částka rodičovského příspěvku rozpočítává.*⁵⁹ Je to dáno tím, že u ostatních dávek státní sociální podpory stačí, aby byly podmínky nároku splněny po část kalendářního měsíce a vyplacena je částka, která by náležela za celý měsíc.

Jiné dávky státní sociální podpory jsou poskytovány i v případě, je-li splněna podmínka zakládající nárok na ně i po část kalendářního měsíce jak jsem se již zmínila výše. Nárok na rodičovský příspěvek náleží pouze po splnění podmínky **péče po celý kalendářní měsíc**. Samozřejmě jsou zde výjimky, kdy je zákon shovívavý k některým sociálním událostem a situacím. Podmínka péče po celý kalendářní měsíc nemusí být tedy splněna jestliže se například dítě v daném měsíci narodilo, bylo převzato do péče⁶⁰ nebo rodič či dítě zemřelo.

⁵⁶ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 133

⁵⁷ Halířová, Gabriela. Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek. *Práce a mzda*, 2002, roč. 50, č. 13, s. 4

⁵⁸ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s., str. 114

⁵⁹ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek....* 1. vydání. Olomouc: ANAG, 1996, s. 76

⁶⁰ Na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěření do péče.

V takových a dalších případech tato podmínka nemusí a ani nemůže být samozřejmě splněna a přesto je nárok na rodičovský příspěvek zachován.

Rodič musí **celodenně a osobně pečovat o dítě**, je tedy omezena možnost návštěvy jeslí a mateřské školy, případně dalších zařízení s podobnou funkcí po určitou část pobírání rodičovského příspěvku. Osobní péče o dítě rodičem v prvních letech je nesmírně důležitá pro psychický a fyzický vývoj dítěte, utváření a formování jeho charakteru.⁶¹ Podmínka celodenní a osobní péče nemusí být splněna, pokud rodič zajistí péči o dítě jinou dospělou osobou. Postupně se od této podmínky ustupuje a neklade se na ni takový důraz jako v minulosti, kdy se zkoumal příjem z výdělečné činnosti rodiče a možnost umístování dítěte do předškolních zařízení byla také daleko přísnější.⁶²

K účinnosti novely zákona o státní sociální podpoře k 1. lednu 2012 proběhla změna podmínek nároku na rodičovský příspěvek. Přesto má rodič, kterému vznikl nárok před účinností této novely, možnost řídit se starou právní úpravou.

3.2.1. Současný stav

Jak jsem se již zmínila, od 1. ledna 2012 je účinná novela zákona o státní sociální podpoře, která velice razantně mění podmínky nároku na rodičovský příspěvek a možnost jeho čerpání.

Povinnost osobní a celodenní péče se i nadále zmírňuje a pro rodiče zvýhodňuje. Nyní mohou děti do 2 let věku navštěvovat zařízení pro děti po dobu 46 hodin za měsíc. Je to jednotné konto pro všechny děti do 2 let, které zakládají nárok na rodičovský příspěvek.⁶³

U dětí od 2 let již není nijak omezena docházka do předškolního zařízení v souvislosti s nárokem na rodičovský příspěvek, který zůstává zachován i v případech, kdy dítě do školky dochází denně.⁶⁴ Bez omezení mohou děti navštěvovat také přípravné třídy základní školy a také základní nebo střední školy, pokud zakládají nárok na rodičovský příspěvek, což nastává v případech, kdy je dítě nemocné nebo zdravotně postižené.

Pokud je osamělý rodič nebo rodiče závislí na pomoci jiné osoby ve III. nebo IV. stupni, dítě do 2 let může navštěvovat jesle, mateřskou školu a další zařízení k tomu určená po dobu 4 hodin denně. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu

⁶¹ Halířová, Gabriela. Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek. *Práce a mzda*, 2002, roč. 50, č. 13, s. 1

⁶² Halířová, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty, *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16., č. 11, s. 394

⁶³ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

⁶⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné na <<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>>

nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně postižené může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně.⁶⁵

Pokud v některém kalendářním měsíci dítě navštíví uvedená zařízení ve větší míře, než která je dovolena, nárok na dávku zůstává, pouze nebude pro daný měsíc vyplacena bez ohledu na to, podle jaké právní úpravy je mu příspěvek poskytován.

Nárok na rodičovský příspěvek je zachován také, pokud rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou po dobu, kdy je výdělečně činný nebo se soustavně připravuje na budoucí povolání a nemůže tak osobně a celodenně pečovat o své dítě.

Podle nové úpravy si může rodič volit výši a délku rodičovského příspěvku za předpokladu splnění podmínek, které následují v dalších odstavcích.

Jestliže alespoň jednomu z rodičů lze stanovit ke dni porodu nejmladšího dítěte v rodině 70 % ze 30násobku denního vyměřovacího základu⁶⁶ a tato částka se pohybuje mezi 7 600 Kč až 11 500 Kč měsíčně, může si zvolit výši rodičovského příspěvku s tím, že zvolená výše nesmí přesáhnout 70 % ze 30násobku denního vyměřovacího základu, maximálně může být však **11 500 Kč** měsíčně. Jestliže je tato podmínka splněna u obou rodičů, vychází se z toho denního vyměřovacího základu, který je vyšší.

Pokud lze alespoň u jednoho z rodičů určit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % ze 30 násobku denního vyměřovacího základu a tato částka je nižší než 7 600 Kč, má rodič možnost zvolit si výši čerpání rodičovského příspěvku až do výše **7 600 Kč** za kalendářní měsíc. Toto platí i v situaci, kdy nelze stanovit denní vyměřovací základ z důvodu uplynutí podpůrní doby pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství a nárok na rodičovský příspěvek v souvislosti s nejmladším dítětem vzniká bezprostředně po nároku na rodičovský příspěvek náležející na starší dítě.

Nelze-li stanovit žádnému z rodičů v rodině k datu narození nejmladšího dítěte v rodině denní vyměřovací základ, náleží rodičovský příspěvek ve výši **7 600 Kč** měsíčně do konce devátého měsíce věku nejmladšího dítěte a od desátého měsíce věku ve výši **3 800 Kč** měsíčně do 4 let věku dítěte. Rodič může zvolit výši rodičovského příspěvku nově i pokud nebyl účasten nemocenského pojištění, ale pouze za podmínky, že druhý rodič má nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem či

⁶⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora*. 1. ledna 2012. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/2#nd>>

⁶⁶ I když je rodičovský příspěvek dávka netestovaná, určitým způsobem se příjem testuje, ovšem nezávisí na příjmu, zda na něj má nárok či nikoliv.

převzetím dítěte.⁶⁷ Pokud toto pojistné neplatí ani jeden z rodičů a nesplňují výše uvedené podmínky pro možnost volby výše rodičovského příspěvku, je jim rovněž po uplatnění nároku na rodičovský příspěvek poskytnuta částka 7 600 Kč do 9. měsíce věku dítěte a dále do 4 let věku dítěte částka 3 800 Kč⁶⁸.

Zvolit si výši rodičovského příspěvku má možnost pouze rodič, respektive oprávněná osoba, která o rodičovský příspěvek písemně požádala u krajské pobočky Úřadu práce, a která splňuje podmínky pro danou volbu. Volbu nelze provést zpětně, ovšem požádat o rodičovský příspěvek lze až 3 měsíce zpětně na základě § 53, pokud se změní některá z uvedených rozhodných skutečností.

Rodič si smí zvolit výši příspěvku za daných podmínek, ovšem celková částka rodičovského příspěvku nesmí přesahovat 220 000 Kč, což znamená, že v reálné situaci si rodič volí, jak rozvrhne 220 000 Kč na celou dobu pobírání rodičovského příspěvku v souladu se zákonem, jedná-li se o totéž dítě. Pokud se stane, že částka, která by měla být vyplacena, bude vyšší a do stanoveného limitu se nevejde, vyplatí se pouze ta část, aby celková výše nepřesahovala daných 220 000 Kč. Příspěvek zároveň nesmí pobírat déle než do 4 let věku dítěte, jedná-li se o totéž dítě.

Rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek, může libovolně měnit výši a délku rodičovského příspěvku, pokud se například v rodině změní výše denního vyměřovacího základu, lze zažádat o změnu výše poskytování rodičovského příspěvku, a to po uplynutí 3 celých po sobě jdoucích kalendářních měsíců, avšak musí být dodrženy veškeré podmínky pro danou volbu. Změna bude provedena od kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž k ní došlo.

Nově lze výši příspěvku vypočítat z denního vyměřovacího základu druhého rodiče, který nemusí podat žádost o rodičovský příspěvek, jak jsem již zmínila, stačí pouze doložit rodný list dítěte (potvrzení matky a otce), ověřit totožnost rodiče a okresní správa sociálního zabezpečení zjistí skutečný příjem druhého rodiče. Odpadá tak skutečnost, že matka, která mezi pobíráním rodičovských příspěvků nepracuje, musí automaticky přijmout nejdelší variantu poskytování, podle staré právní úpravy, z důvodu neposkytnutí peněžité pomoci v mateřství.

Děti se zdravotním postižením jsou nově od 1 roku věku zajištěni jednou dávkou, a to buď rodičovským příspěvkem nebo příspěvkem na péči. Rodiče a děti, které dosud zakládaly

⁶⁷ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ Tzn., že rodič bude pobírat dávku obdobně jako tomu bylo ve staré právní úpravě u snížené výměry.

nárok na rodičovský příspěvek do svých 7, respektive 15 let, jsou odkázány pouze na příspěvek na péči.

Následující podmínky se změnilo minimálně a ve své podstatě zůstaly zachované v nové úpravě:

Všechny podmínky nároku na dávku se zkoumají k nejmladšímu dítěti v rodině.

Je-li rodič pobírající rodičovský příspěvek nebo dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, ze zdravotních důvodů ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče déle než 3 kalendářní měsíce, nenáleží výplata rodičovského příspěvku od čtvrtého kalendářního měsíce poskytování lůžkové péče. V této době však může rodič po splnění podmínek provést volbu rodičovského příspěvku. Pokud rodič o dítě umístěné ze zdravotních důvodů v ústavní péči zdravotnického zařízení osobně celodenně a řádně pečuje, je nárok na rodičovský příspěvek zachován v celé výši.

Nárok na rodičovský příspěvek přiznaný z důvodu péče o nejmladší dítě zaniká k poslednímu dni v kalendářním měsíci, který předchází měsíci, ve kterém se nejmladším dítětem stalo dítě jiné, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek. V měsíci, ve kterém k události dojde je poskytován příspěvek podle nově stanovené výměry, která může být stejná.⁶⁹

Rodičovský příspěvek náleží pouze jednomu z rodičů, v krajním případě určí jednoho z rodičů krajská pobočka Úřadu práce.

3.2.2. Stav do 31. 12. 2011

Pokud rodiči vznikl nárok na rodičovský příspěvek před 1. lednem 2012, může pobírat rodičovský příspěvek ve stejné formě, jakou zakládala tehdejší právní úprava (do 31. prosince 2011).

Osobní a celodenní péče je zde řešena přísněji. Podle starší úpravy mohlo dítě do 3 let věku navštěvovat předškolní zařízení pouze po dobu 5 dnů v měsíci bez ohledu na dobu, kterou v nich v daný den stráví, což pomáhá rodiči v situacích, kdy je nucen navštívit lékaře či vyřídit jiné osobní záležitosti. Dítě starší 3 let, které zakládalo nárok na rodičovský příspěvek mohlo navštěvovat stejná zařízení taktéž 5 dnů v daném měsíci nebo 4 hodiny denně po celý

⁶⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora: stručný průvodce dávkami státní sociální podpory*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, s. 18

měsíc. Tyto možnosti nemohly být kombinovány v rámci jednoho kalendářního měsíce. V jednom měsíci mohla být uplatněna pouze jedna varianta.⁷⁰

Nárok na rodičovský příspěvek po splnění podmínek náleží⁷¹ ve třech výších podle volby rodiče. Ve **zvýšené výměře** do 2 let věku dítěte, v **základní výměře** až do 3 let věku dítěte a ve **snížené výměře** do 4 let věku dítěte. V případech, kdy bylo dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, náleží rodičovský příspěvek do 7 let věku dítěte v základní výměře. Od 7 do 15 let věku tohoto dítěte má rodič nárok na rodičovský příspěvek v nižší výměře.⁷²

Podmínky nároku na **zvýšenou výměru** poskytovanou do dvou let věku dítěte:

- Rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství (dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění⁷³), nejméně ve výši 380 Kč za kalendářní den z důvodu porodu či převzetí do péče dítěte, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek.
- Rodič si musí zvolit tuto výměru do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dítě dosáhlo 22 týdnů života, respektive 31 týdnů života u dvou a více dětí narozených společně.

Pokud rodič nesplnil podmínky nároku na zvýšenou výměru nebo o ni včas nepožádal, náleží mu do 21. měsíce věku dítěte částka 7 600 Kč měsíčně bez jakékoliv volby a podmínky nároku. Po dovršení 21. měsíce věku dítěte se rozhoduje, po jakou dobu a v jaké výši bude nadále rodičovský příspěvek poskytován.

Jsou dvě možnosti, první je, že rodičovský příspěvek dítěte bude náležet od 21. měsíce věku dítěte do jeho tří let ve výši 7 600 Kč. Podmínkami pro tuto **základní výměru** jsou:

- Požádat o poskytnutí této výměry nejpozději do konce kalendářního měsíce, v němž dítě dosáhlo 21. měsíce věku.
- Rodiči musel vzniknout nárok na peněžitou pomoc v mateřství, nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, z důvodu porodu nebo převzetí do péče dítěte zakládajícího nárok na rodičovský příspěvek.

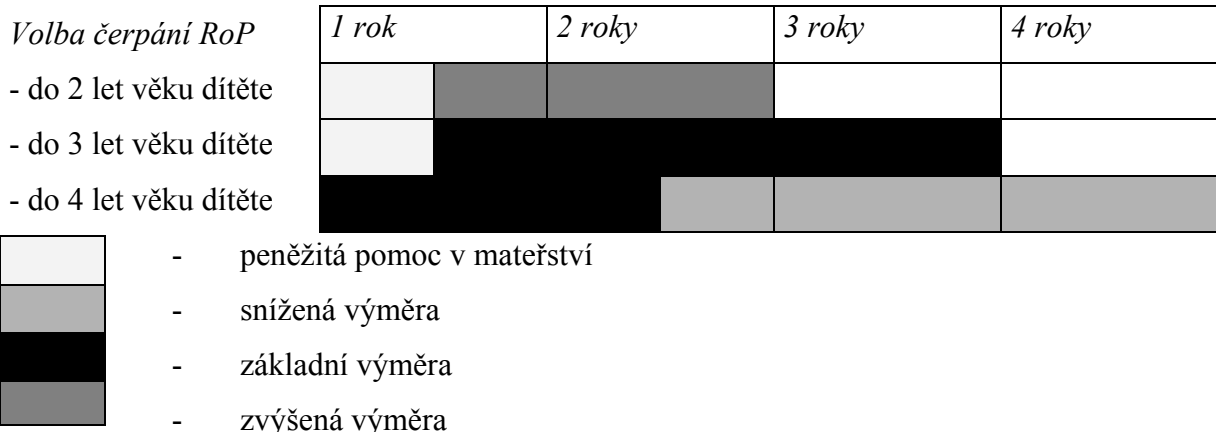
Pokud rodič nesplní podmínky pro základní výměru, je mu automaticky po podání žádosti o tuto dávku, bez volby výměry, poskytována **výměra snížená** a to až do čtyř let věku dítěte ve výši 3 800 Kč.⁷⁴

⁷⁰ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 132

⁷¹ Pokud si rodič nezažádá o přechod na novou právní úpravu, pořád ještě náleží.

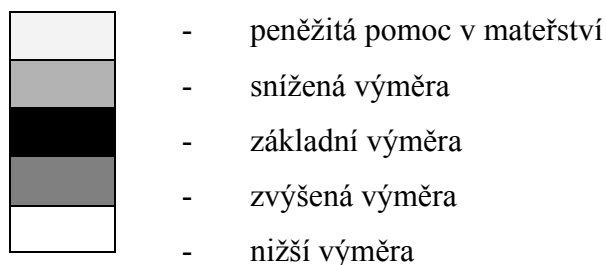
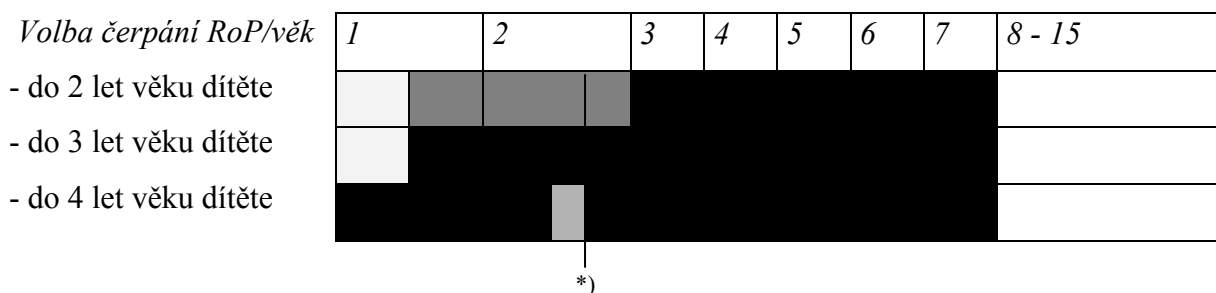
⁷² Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 114

⁷³ Tamtéž, s. 117

zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Příručka nejen pro rodiče diabetických dětí. 1. vydání. Praha: MPSV, 2010, s. 11

Nárok na rodičovský příspěvek v rodině, kde je dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě (nemusí být nejmladší a přesto se rodičovský příspěvek může vypočítat podle něj) se určuje rozdílným způsobem. Náleží do 7 let věku dítěte ve výši 7 600 Kč měsíčně. Pokud splňuje rodič požadavky na zvýšenou výměru, je mu do dvou let dítěte poskytován rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře. Od 7 do 15 let tohoto dítěte se poskytuje rodičovský příspěvek v **nižší výměře**, vznikl-li nárok na rodičovský příspěvek po roce 2009, ve výši 3 000 Kč.⁷⁵

*) Dítě je ve 23. měsíci posouzené jako dlouhodobě zdravotně postižené.

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Příručka nejen pro rodiče diabetických dětí. 1. vydání. Praha: MPSV, 2010, s. 12

⁷⁴ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 138

⁷⁵ Tamtéž, s. 138

Nárok na rodičovský příspěvek v nižší výměře je pouze, nenáleží-li rodičovský příspěvek z důvodu péče o jiné dítě. Pokud by tedy v rodině nejmladší dítě zakládalo nárok na rodičovský příspěvek, byla by vyplácena částka vyšší.

Výše rodičovského příspěvku se odvíjí podle druhu zvolené výměry:

Druh výměry	částka
zvýšená	11 400 Kč
základní	7 600 Kč
snížená	3 800 Kč
nižší	3 000 Kč

zdroj: vlastní

3.2.3. Přejícná ustanovení

Pokud rodiči vznikl nárok na rodičovský příspěvek před 1. lednem 2012, má možnost využít právní úpravy, platící do 31. prosince 2011, i nadále, pokud si písemně nepožádá o změnu a přechod na novou právní úpravu. Ta pro něj v takovém případě bude platit jako celek, především se sledováním docházky dítěte do předškolního zařízení po celou dobu pobírání rodičovského příspěvku. Pokud rodič plynule přejde na pobírání rodičovského příspěvku v souvislosti s dalším dítětem, je mu možnost uplatňovat své nároky podle staré právní úpravy ponechána.

Dle přechodných ustanovení zákona o státní sociální podpoře bude rodičovský příspěvek, náležející na dlouhodobě (těžce) zdravotně postižené dítě, vyplácen i nadále, ovšem pouze do 3 let věku dítěte ve výši 7 600 Kč, a to s vyloučením souběhu příspěvku na péči a rodičovského příspěvku. Tato změna odkazuje na jinou část sociálního zabezpečení, která se zabývá pomoci zdravotně znevýhodněným osobám, a to již několikrát zmiňovanou sociální péčí.

4. Pohřebné

4.1. Charakteristika dávky

Pohřebným se jednorázově přispívá, alespoň částečně na zvýšené náklady, které souvisí s vypravením pohřbu. Tato dávka v době svého zavedení k účinnosti zákona o státní sociální podpoře odpovídala nákladům na vypravení nejlevnějšího⁷⁶ pohřbu.⁷⁷ Byla převzata ze systému důchodového pojištění od vzniku státní sociální podpory a transformována tak do nárokových dávek. Do roku 2007 byla poskytována každému občanu, který prokázal, že vypravil pohřeb. Od 1. ledna 2008 došlo k zásadním a v podstatě k jediným změnám, které jsou účinné dodnes. Týkaly se zúžení okruhu osob, které mají na pohřebné nárok a tím i jistého zredukování finančních prostředků putujících do této oblasti. Upraveno je v § 47 – 48 zákona o státní sociální podpoře.

4.2. Podmínky nároku na dávku

Nárok na pohřebné má, na rozdíl od právní úpravy, která byla účinná do konce roku 2007, pouze fyzická osoba, která vypravila pohřeb (zajistila pohřbení⁷⁸) nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte. Fyzická osoba musí splňovat podmínku trvalého pobytu na území České republiky, stejně jako zemřelý ke dni úmrtí. Nárok nemůže vzniknout právnické osobě, například ústavu nebo jinému zařízení, které vypravilo pohřeb. Nezáleží, zda je pohřeb vypraven v České republice nebo v cizině⁷⁹, ovšem pro cizince, kterému byl vypraven pohřeb v České republice, na rozdíl od předchozí úpravy, nárok nevzniká. U dítěte, které se narodilo mrtvé, se místo trvalého bydliště nezjišťuje.

U nároku na dávku se nevyžaduje příbuzenský ani jiný vztah. Pohřebné je vyplaceno osobě, která má nárok a která jej uplatní jako první. Nárok náleží při vypravení pohřbu každé zemřelé osobě, bez ohledu na to, zda byl pohřeb vypraven více osobám najednou.

Nárok na pohřebné vzniká dnem pohřbení.

Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou a vyplácí se jednorázově. Od ledna roku 2008 je to částka 5000 Kč.

⁷⁶ V dnešní době neodpovídá ani nejlevnějšímu pohřbu. Ten dnes stojí okolo 12 000 Kč (pouze zpopelnění bez obřadu).

⁷⁷ Dlouhý, Jiří. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v ČR*. 1. vydání. Praha: Sociopress, 1997, s. 82

⁷⁸ Pohřbení zemřelého - uložení lidských pozůstatků do hrobu nebo hrobky nebo na veřejném pohřebišti nebo jejich zpopelnění v krematoriu – podle zákona 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů.

⁷⁹ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 154

5. Dávky a jejich výplata, nárok

Je zapotřebí rozlišovat dva základní pojmy, a to **nárok na dávku** a **nárok na výplatu dávky**.⁸⁰

Nejprve se zkoumá nárok na dávku, který vzniká dnem splnění veškerých podmínek stanovených zákonem, především je-li žadatel osobou oprávněnou, nezaopatřenost dítěte a trvalý pobyt. U testovaných dávek se navíc zjišťuje příjem osoby nebo s ní společně posuzovaných osob. Je také nutné splnění podmínky časové, kdy se vyžaduje včasné podání žádosti o dávku.⁸¹

Po vzniku nároku na dávku je potřeba zjistit nárok na výplatu, který vzniká po splnění podmínek včasného a řádného podání žádosti, za jakou dobu, kdy, jak a komu se dávka vyplácí – například v situaci, kdy je oprávněná osoba nezletilé nezaopatřené dítě se dávka vyplácí rodiči či zákonnému zástupci. K žádosti je nutno doložit veškeré potřebné údaje (nezaopatřenost dítěte, trvalý pobyt) a souhlas s poskytnutím údajů jiným orgánům veřejné správy, pokud je to nezbytné.⁸²

Pokud oprávněná osoba splňuje podmínky pro nárok k příspěvku na úhradu potřeb dítěte a odměnu pěstouna (vyjma odměny pěstouna ve zvláštních případech) jen po část kalendářního měsíce, náleží jí dávka ve výši za celý kalendářní měsíc. Změní-li se podmínky pro nárok na dávku, posoudí se ke dni, ke kterému ke změně došlo. Buďto se odejme, její výplata se zastaví nebo sníží, a to ke dni následujícím po dni, kdy uplynulo období, za které již byla dávka vyplacena nebo se přizná, vyplatí nebo se její výše zvýší, nejdéle tři měsíce zpětně po zjištění rozhodujících okolností nebo po podání žádosti osoby oprávněné.⁸³

Opakované dávky se vyplácejí měsíčně po uplynutí kalendářního měsíce, za který náleží⁸⁴ a dávky jednorázové se vyplácí nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, ve kterém byla dávka přiznána.

O dávkách státní sociální podpory rozhoduje a vyplácí je krajská pobočka Úřadu práce v české měně. Nárok nemůže být předmětem dědictví, nelze jej zastavit nebo postoupit.⁸⁵

Nárok na dávku zaniká pokud oprávněný přestane plnit podmínky nároku, které jsou pro danou dávku nezbytné (tehdy je zastavena i výplata dávky) a tuto změnu musí do 8 dnů

⁸⁰ Hejkal, Tomáš, Šváchová, Magdalena. *Průvodce státní sociální podporou: kompletní výklad dávek státní sociální podpory s uvedením příkladů a zákon o státní sociální podpoře*. 1. vydání. Praha: Kredo, 1995, s. 34

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 35

⁸³ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů, § 52 a 53 (3a,b)

⁸⁴ Takzvaně pozpátku.

⁸⁵ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů, § 56 (3)

ohlásit příslušné krajské pobočce Úřadu práce, nikoliv uplynutím času, pokud není výslovně v zákoně stanoveno jinak. Naproti tomu nárok na výplatu dávek rodičovského příspěvku, příspěvku na úhradu potřeb dítěte a odměnu pěstouna (tedy opakovaných dávek) zaniká po uplynutí 3 let ode dne, za který dávka náleží.⁸⁶ Nebyl-li uplatněn nárok na pohřebné, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla do jednoho roku ode dne pohřbení, respektive převzetí dítěte nebo zakoupení vozidla či jeho opravy (dávky jednorázové), zaniká taktéž.⁸⁷

O dávku lze žádat podle § 67 odst. 1 z. nejdříve 60 dnů přede dnem, od kterého oprávněná osoba o dávku státní sociální podpory žádá.⁸⁸

⁸⁶ Hejkal, Tomáš, Šváchová, Magdalena. *Průvodce státní sociální podporou: kompletní výklad dávek státní sociální podpory s uvedením příkladů a zákon o státní sociální podpoře*. 1. vydání. Praha: Kredo, 1995, s. 35

⁸⁷ Aktuální znění: zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů, § 53 (3)

⁸⁸ Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. 13. vydání. Olomouc: ANAG, 2010, s. 119

Závěr

V bakalářské práci jsem se věnovala obecně státní sociální podpoře, jejímu vzniku, pojmovým znakům a principům, které jsem rozvedla a více přiblížila. Dále jsem se zaměřila na vysvětlení pojmů souvisejících s dávkami státní sociální podpory nezávislymi na příjmu, jako je nezaopatřenost dítěte a s ním související soustavná příprava na budoucí povolání, oprávněná osoba, jediná, která má nárok na dávky, životní minimum a jeho význam, výdělečná činnost, která je důležitá například pro odměnu pěstouna a nebo rodina a s ní společně posuzované osoby.

Dávky pěstounské péče jsou pro zákonodárce a vůbec pro stát nejcitlivější místo státní sociální podpory. Jak jsem již několikrát zmínila ve své práci, pěstouni jsou pro stát nesmírně důležití pro jejich ochotu a snahu pomáhat dětem bez domova, rodičů a v těžkých životních situacích. Tímto státu prokazují nesmírnou službu, ať již v úbytku dětí v dětských domovech a obdobných zařízeních, ale také snižováním kriminality, která se v nich životem bez rodin vytváří a v budoucnu zatěžuje společnost. Stát tak nemusí vynakládat, hlavně v době současné celosvětové hospodářské krize, obrovské finanční prostředky na chod domovů a ústavů a preventivně se chrání i proti budoucí zátěži v podobě asociálních občanů. Stát raději tyto prostředky investuje do pěstounských rodin, kde je vysoká pravděpodobnost socializace dětí, zlepšení jejich mentálního zdraví a celkového prospěchu pro ně. Dávky pěstounské péče nikdy nebyly sníženy, protože by to mohlo znamenat ztrátu zájmu pěstounů o péči o cizí děti, a tím by se přesunulo větší břemeno na stát, který by to finančně pocítil daleko více.

Vzhledem k nové úpravě rodičovského příspěvku bych se do budoucna chtěla dále zabývat touto dávkou v souvislosti s výhodami a nevýhodami, které se u nového příspěvku nedají momentálně určit. Je potřeba tento příspěvek vyzkoušet v praxi, i když si myslím, že bude výhodnější pro rodiny sociálně silnější, nikoliv pro rodiny sociálně slabší. Ve své práci jsem s ohledem na rozsah tento příspěvek nemohla důkladně analyzovat a podtrhnout tak i důležité detaily.

Samozřejmě největší změna je v současnosti v nároku na rodičovský příspěvek, kde ale není razantní redukce finančních prostředků, ale naopak spíše ještě větší upřednostnění rodin s vyššími příjmy, které už ve staré právní úpravě bylo markantní. Výsledná částka bude sice pro rodiny s vyššími příjmy nižší než dosud (11 400 Kč pobíraných po dobu 19 měsíců podle staré právní úpravy činí přes 216 tisíc), ale zato jim zákon dává větší benevolenci v rozhodování si o délce pobírání příspěvku nebo jeho měsíční výši. Oproti tomu rodiny

s nižšími příjmy si ve výsledku finančně polepší, ale i přesto jsou omezovány délkou a měsíční výší více než ty bohatší.

Pokud mám zhodnotit rodičovský příspěvek v souvislosti se Sociální reformou 2012, které je součástí, obávám se, že s ušetřením finančních prostředků státního rozpočtu to nebude tak razantní, jak si zákonodárci slibují. Rodičovský příspěvek sice dává jednotnou konečnou výši jeho čerpání, která je střední cestou předchozí úpravy, bohužel ale pro státní rozpočet není nová možnost změny výše čerpání rodičovského příspěvku několikrát za jeho pobírání šťastná. Například matka, která začne pobírat rodičovský příspěvek na své první dítě si zvolí čerpání na tři roky. Za tu dobu si může výši již několikrát změnit, nechat vypočítat podle příjmů manžela, zvýšit, snížit, apod. Po dvou letech žena opět otěhotní a za daných okolností si požádá o změnu čerpání, aby stihla vyčerpat celých 220 000 Kč než začne pobírat rodičovský příspěvek na druhé dítě. Je zde i výhoda, že si žena může sama určit libovolnou částku (opět za předpokladu splnění některých podmínek), kterou bude čerpat. Takováto možnost v minulosti nebyla. Žena si zvolila výměru, kterou pobírala a pokud znovu porodila a žádala o rodičovský příspěvek, nemohla již ten původní příspěvek „dobrat“.

Zákonodárci mění nároky na jednotlivé dávky a jejich výši především u dávek, které jsou pro stát nejméně nákladné. Například u pohřebného, které bylo od počátku nejméně zatěžující pro státní rozpočet, došlo k obrovské změně ve vymezení okruhu oprávněných osob, a to pouze na nezaopatřené děti nebo jejich rodiče, což je obrovská změna u této dávky. Přesto ušetřených prostředků nebude oproti případné redukci jiných dávek příliš.

Vzhledem k čerstvým změnám v rodičovském příspěvku a nedostatečnému množství aktuální odborné literatury ke mnou zvolenému tématu doufám, že bakalářská práce poslouží jako přiblížení této problematiky širokému okruhu občanů.

Seznam použitých zdrojů

Bibliografie:

Galvas, Milan, Gregorová, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*, Brno: Masarykova univerzita, 2000, 239 s.

Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, Praha: C. H. Beck, 2010, 379 s.

Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu, rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky péstounské péče, porodné pohřebné*, Olomouc: ANAG, 1996, 295 s.

Břeská, Naděžda a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*, Olomouc: ANAG, 2010, 239 s.

Dlouhý, Jiří. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice*, Praha: Sociopress, 1997, 255 s.

Krebs, Vojtěch, Průša, Ladislav. *Státní sociální podpora*, Praha: Grada Publishing, 2002, 136 s.

Nevrtal, Jindřich, Bárta, Milan. *Slovník státní sociální podpory*, Brno: CERM, 2000, 67 s.

Hejkal, Tomáš, Šváchová, Magdalena. *Průvodce státní sociální podporou: kompletní výklad dávek státní sociální podpory s uvedením příkladů a zákon o státní sociální podpoře*, Praha: Kredo, 1995, 180 s.

Burdová, Eva. *Státní sociální podpora: komentář k zákonu*, 2. přepracované vydání. Ostrava: Sagit, 1996, 159 s.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Příručka nejen pro rodiče diabetických dětí v roce 2010*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010, 36 s.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora: stručný průvodce dávkami státní sociální podpory*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, 69 s.

Kepková, Michaela. *Státní sociální podpora: (vznik a vývoj systému)*, Praha: Sociopress, 1997, 239 s.

Internetové zdroje:

[http://www.brno.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D10039F447/\\$File/320210p106.pdf](http://www.brno.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D10039F447/$File/320210p106.pdf)

Časopisecká literatura:

Halířová, Gabriela. Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek. *Práce a mzda*, 2002, roč. 50, č. 13, s. 1 – 7

Halířová, Gabriela. Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty, *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16., č. 11, s. 393 – 397.

Právní předpisy:

aktuální znění:

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů

historické znění:

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Shrnutí (abstrakt)

Tato bakalářská práce analyzuje dávky státní sociální podpory nezávislé na příjmu. Vymezeny jsou zde stručně zaopatřovací příspěvek a porodné, a v návaznosti na ně dále dávky pěstounské péče, rodičovský příspěvek a pohřebné. V rámci rozsahu této práce jsou obecně charakterizovány a vymezeny podmínky pro nárok, který na ně může vzniknout. V neposlední řadě se zabývá těmito dávkami, nárokem na ně a jejich výplatou.

This thesis analyzes the doses of state social support independent of income. Doses of providing and birth are defined consisely and doses foster care, parental allowance and funeral are defined, too. Within the scope of this work are generally characterized and defined the conditions for entitlement to which they may arise. Finally, it deals with these benefits, are entitled to them and their paycheck.

Klíčová slova

Sociální zabezpečení – Social security

Státní sociální podpora – State social support

Nezaopatřené dítě – Dependent child

Soustavná příprava na budoucí povolání – Systematic child's preparation for the future career

Rodina – Family

Společně posuzované osoby – Persons jointly assessed

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – Contribution to cover child's needs

Odměna pěstouna – Reward foster parent

Příspěvek při převzetí dítěte – Receipt of child allowance

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – Contribution to the purchase of a motor vehicle

Rodičovský příspěvek – Parental allowance

Pohřebné – Funeral